

K právnej úprave zmenky

Dušan Holub¹

To Legislation of Bill of Exchange

Abstract

Bills of exchange have in our country a long tradition and a firm place in the legal system. The basic source of the Bills of Exchange Law in Slovakia is Act no. 191/1950 Coll., on bills of exchange and checks. Exchange and Cheque Law is especially in comparison with current legislation, a unique work that especially with regard to the stability of our legal system is second to none. The promissory note is due to its simplicity and the international scope an important tool in trade, and is suitable as a debt instrument, payment instrument and tool of safety, in order to secure commitments from other contractual relations. Its function has an important place in the financial sphere. The use of bill of exchange can become very complicated matters for which all legal requirements and conditions must be strictly complied thereafter the claim of the bill could not be challenged.

Key words

Bill of Exchange, Bill of Exchange Law, Exchange and Cheque Law, legislation of Bill of Exchange, functions bills of exchange, bill of exchange stringency

JEL Classification: K39

Úvod

Zmenky majú na našom území dlhodobú tradíciu a pevné miesto v právnom poriadku. Zmenka je spojená so slobodným trhovým hospodárstvom, a preto sa od začiatku päťdesiatych rokov dvadsiateho storočia, keď plánované hospodárstvo nahradilo trhovú ekonomiku, vytratila z hospodárskej praxe. K znovuzrodeniu zmenky na našom území došlo v deväťdesiatych rokoch dvadsiateho storočia s nástupom trhovej ekonomiky. Zmenka je listinný cenný papier so zákonom predpísaným obsahom, v ktorom jeho vystaviteľ buď sám sľubuje, že zaplatí inej osobe určitú peňažnú sumu, alebo prikazuje určitej osobe zaplatiť určitú peňažnú sumu. Využívanie zmenky sa môže stať veľmi komplikovanou záležitosťou, pri ktorej musia byť dôsledne splnené všetky zákonné predpoklady a podmienky nato, aby nárok zo zmenky nemohol byť spochybnený.

---

¹ JUDr. Dušan Holub, PhD.; Ekonomická univerzita v Bratislave, Obchodná fakulta, Katedra obchodného práva, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava; E-mail: holub@euba.sk

1 Metodika práce

Predkladaný článok je z hľadiska použitých metód spoločenskovedným, teoretickým príspevkom, preto pri jeho spracovaní boli použité všeobecné vedecké metódy, najmä analýza a syntéza na všetkých stupňoch riešenia, ďalej metóda indukcie a dedukcie, metóda abstrakcie, metóda porovnávania a metóda zovšeobecňovania. Pri zovšeobecnení konkrétnych problémov boli použité aj filozofické metódy poznania. Metóda vedeckej abstrakcie bola použitá na elimináciu nepodstatného a náhodného od podstatného a zákonitého. Cieľom článku je predstaviť zmenku najmä z pohľadu jej právneho vymedzenia, pričom v snahe o poskytnutie komplexnejšieho pohľadu na zmenkovú problematiku budú bližšie opísané niektoré vybrané inštitúty zmenkového práva.

2 Výsledky a diskusia

2.1. Vývoj právnej úpravy zmenky na našom území

Zmenkové právo sa pôvodne vyvíjalo ako miestne obyčajové právo. V dôsledku koncentrácie zmenkových obchodov do hlavných obchodných centier bolo spočiatku pomerne jednotné. Zavedením indosamentu sa zo zmenky stal cirkulačný cenný papier, ktorý si už nevyžadoval zapojenie bankárov do zmenkových operácií. Preto boli postupne od 17. storočia relatívne univerzálne kampsorské úpravy postupne nahradzované lokálnymi partikulárnymi prameňmi. Výsledkom bola roztrieštenosť právnych úprav a následná snaha o unifikáciu, ktorá vyvrcholila na dvoch Haagských zmenkových konferenciách v rokoch 1910 a 1912. „Napr. na konci prvej polovice 19. storočia platilo na území vtedajšieho Nemeckého spolku 56 zmenkových zákonov“ (Kotásek et al., 2009, s. 164). Na týchto konferenciách bol spracovaný návrh Jednotného zmenkového poriadku. V rámci Československa došlo k zjednoteniu zmenkového práva zákonom zmenkovým a šekovým č. 1/1928 Zb., ktorý zrušil na rakúsky zmenkový poriadok z roku 1850, ktorý platil na území Čiech, a uhorský zmenkový zákon z roku 1878, ktorý platil na území Slovenska. V unifikácii zmenkového práva bola úspešná až Ženevská konferencia, ktorá sa konala v roku 1930. Prvá Československá republika ako jeden z účastníkov konferencie podpísala všetky tri zmenkové dohody, a tak sa naša právna úprava zaraďuje do stabilizovaného okruhu ženevského zmenkového práva. Prvou a najvýznamnejšou je Dohoda o jednotnom zmenkovom zákone, ktorá rieši technické otázky ako napr. ratifikáciu a pod. Pre predpisy zmenkového hmotného práva je rozhodujúca prvá príloha tejto Dohody, ktorá obsahuje Jednotný zmenkový zákon, ktorý má spolu 78 článkov a upravuje vlastnú a cudziu zmenku. Jednotný zmenkový zákon je priamo textom budúcich zmenkových úprav. Druhú prílohu Dohody o jednotnom zmenkovom zákone tvoria výhrady, ktoré v určitých prípadoch umožňujú zmluvným stranám odchyliť sa od Jednotného zmenkového zákona. Druhou zo ženevských zmenkových dohôd je Dohoda o stretoch zákonov, ktorá rieši otázku kolízií a treťou dohodou je Dohoda o zmenkových poplatkoch.

Ženevské zmenkové právo nebolo u nás zavedené hneď po konaní konferencie. Na území Čiech k tomu došlo v roku 1940 zákonom č. 111/1941 Zb., ktorým sa počas

protektorátu podľa vzoru nemeckého zmenkového zákona zaviedol Jednotný zmenkový poriadok a na Slovensku bol v roku 1941 prijatý nový Zmenkový zákon č. 255/1941 Sl. z. (Kyzlink & Spišiak, 1941), čím sa v rámci ČSR nastolil dualizmus zmenkového práva. Po roku 1945 panovala v úprave zmienek na území ČSR neprehľadná situácia. Problémy konkurencie dvoch právnych predpisov a dualizmus zmenkového práva odstránil až zákon č. 191/1950 Zb., zmenkový a šekový (ďalej len zmenkový a šekový zákon), ktorý dané predpisy zrušil a v nezmenenej podobe pretrval dodnes. Zmenkový a šekový zákon s určitým oneskorením vychádza z výsledkov Ženevskej konferencie z roku 1930.

2.2 Právna úprava zmenky

Základným prameňom zmenkového práva na Slovensku je zákon č. 191/1950 Zb., zmenkový a šekový. Zmenkový a šekový zákon je rozdelený do troch samostatne paragrafovaných článkov, prvý článok (§ 1 – 98) upravuje zmenky, druhý článok (§ 1 – 75) upravuje šeky a v treťom článku (§ 1 – 11) sú upravené niektoré spoločné otázky, ktoré zasahujú do problematiky súvisiacej s ďalšími právnymi predpismi ako napr. otázky právnych úkonov a premlčania. Normy zmenkového a šekového zákona sú zásadne kogentné, odchýlky sú možné len tam, kde to zákon vyslovene dovoľuje. Napriek tomu, že zmenkový a šekový zákon vyčerpávajúcym spôsobom upravuje problematiku, ktorá súvisí so zmenkami a so šekmi, existujú predsa len otázky, ktoré tento zákon neupravuje, a vtedy treba použiť všeobecnú právnu úpravu.

Zmenkové a šekové právo patrí do sféry súkromného práva. Základným predpisom súkromného práva je Občiansky zákonník. Pre vzťahy medzi podnikateľmi prichádza do úvahy Obchodný zákonník ako osobitný predpis k Občianskemu zákonníku. Zmenkové a šekové právo sa tradične spája s obchodným právom a väčšina zmienek sa v praxi vystavuje v súvislosti s obchodovaním. Zmenky a šeky neobchodnej povahy sú skôr výnimkou. Dôležitá je povaha týchto vzťahov, najmä abstraktná povaha zmienek a šekov.

Zmenka je abstraktný cenný papier a preto v sebe nestelesňuje žiadny konkrétny obchodný alebo neobchodný vzťah. Pokiaľ zmenka predstavuje stelesnenie práva na zaplatenie abstraktnej peňažnej sumy, potom nemôžeme tvrdiť, že táto platba je obchodom, a pokiaľ nemôžeme tvrdiť, že je obchodom, tak nemôžeme tieto vzťahy podriaďiť Obchodnému zákonníku. Preto sa na tieto abstraktné zmenkovo-právne vzťahy nemôžu vzťahovať ustanovenia Obchodného zákonníka a všeobecným súkromnoprávnym predpisom pre okruh vzťahov, ktoré vyplývajú pre zmenky je Občiansky zákonník, ktorý udržiava jednotný režim práv a povinností zo zmenky alebo šeku bez ohľadu na pôvod listiny a postavenie účastníkov zmenkovo-právnych vzťahov. Čo však neplatí vždy, pretože napr. vzťahy vyplývajúce zo zmluvy o prevode zmenky nemusia mať občianskoprávny charakter, pretože zmluva o kúpe cenných papierov sa podľa ustanovenia § 30 ods. 1 zákona o cenných papieroch spravuje ustanoveniami Obchodného zákonníka o kúpnej zmluve.

Odplátne zmluvy týkajúce sa cenných papierov sa v zmysle ustanovenia § 261 ods. 3 písm. c) Obchodného zákonníka zaraďujú do kategórie absolútnych obchodov, teda záväzkových vzťahov, ktoré sa bez ohľadu na povahu ich účastníkov vždy riadia tretou časťou Obchodného zákonníka o obchodných záväzkových vzťahoch.

Pri zmluve o darovaní cenných papierov § 30 ods. 4 zákona o cenných papieroch priamo odkazuje na Občiansky zákonník, pri komisionárskej zmluve o obstaraní kúpy a predaja cenného papiera § 31 ods. 2 zákona o cenných papieroch priamo odkazuje na Obchodný zákonník, pri mandátnej zmluve o obstaraní kúpy a predaja cenného papiera § 36 ods. 2 zákona o cenných papieroch priamo odkazuje na Obchodný zákonník, pri zmluve o sprostredkovaní kúpy alebo predaja cenných papierov § 37 ods. 2 zákona o cenných papieroch priamo odkazuje na Obchodný zákonník, a pri zmluve o pôžičke cenného papiera v ustanovení § 38 ods. 3 zákona o cenných papieroch priamo odkazuje na Obchodný zákonník.

Napriek abstraktnosti zmenkovo-právnych vzťahov je obvyklé, nie nutné, že sa tieto vzťahy viažu k nejakej kauzálnej pohľadávke, ktorá buď je alebo nie je obchodom. Povahu tejto kauzálnej pohľadávky, ktorá nemusí existovať ako podmienka platnej zmenky však nemožno automaticky preniesť na zmenku, pretože záväzok vyplývajúci zo zmenky je samostatným záväzkom. Pri zmenke nie je podstatné, kto je účastníkom zmenkovo-právnych vzťahov, pretože títo sa môžu indosamentom zmeniť. Tak sa môže narušiť väzba medzi kauzálnou pohľadávkou a zmenkou a ďalší majitelia zmenky, na ktorých bola zmenka prevedená, nemusia vôbec vedieť o jej pôvodnej funkcii a môžu na zmenku nazerať ako na abstraktný cenný papier bez kauzálnej súvislosti. Vo vzťahu k niektorým iným predpisom má zmenkový a šekový zákon, naopak, postavenie všeobecného predpisu. Na niektoré z cenných papierov (napr. akcie) alebo na ďalšie inštitúty (napr. na úpravu zmenkových rubopisov) sa primerane použijú ustanovenia zmenkového a šekového zákona. Napr. na rubopisy akcií, dočasných listov, skladištných listov a náložných listov sa, pokiaľ Obchodný zákonník nemá zvláštnu úpravu, aplikuje kompletná úprava rubopisov podľa zmenkového a šekového zákona. (§ 156 ods. 4, §176 ods. 3, § 528 ods. 3. a § 620 ods. 2 Obchodného zákonníka). Ustanovenia zmenkového a šekového zákona o rubopisoch sa tiež použijú na prevody poukážok na cenné papiere (§ 543 Občianskeho zákonníka).

Všeobecnú právnu úpravu cenných papierov predstavuje zákon č. 566/2001 Z. z. o cenných papieroch a investičných službách v znení neskorších predpisov, ktorý sa týka aj problematiky zmenky a šeku. V úvodnom ustanovení vymenúva zákon o cenných papieroch druhy cenných papierov, ktoré tvoria sústavu cenných papierov a v § 2 ods. 2) písm. i) uvádza zmenky a v § 2 ods. 2) písm. j) uvádza šeky ako druh cenných papierov. V § 10 ods. 3 zákon o cenných papieroch ďalej uvádza, ktoré cenné papiere môžu mať len podobu zaknihovaných cenných papierov.

2.3 Základná charakteristika zmenky

Zmenkový a šekový zákon pojem zmenka nedefinuje. Definíciu zmenky nenájde ani v predchádzajúcich právnych úpravách. Čl. I. § 1 zmenkového a šekového zákona začína hneď výpočtom náležitostí cudzej zmenky. Paragraf 2 ods. 2 písm. i). Zmenku môžeme charakterizovať ako listinný cenný papier so zákonom predpísaným obsahom, v ktorom jeho vystaviteľ buď sám sľubuje, že zaplatí inej osobe určitú peňažnú sumu (vlastná zmenka), alebo prikazuje určitej osobe zaplatiť určitú peňažnú sumu (cudzia zmenka).

Zmenka je listinný cenný papier, nemôže byť v dematerializovanej podobe zaknihovaného cenného papiera.² Ako listinný cenný papier musí byť materiálny substrát schopný zachytiť zmenkový text, musí ísť o materiál, ktorý umožňuje rozoznať rub a líc a pripojiť privesok. V praxi sa najčastejšie ako materiálny substrát zmenky používa papier.³ Rozlišovať rub a líce zmenky má svoj praktický a právny význam. Praktická stránka spočíva v tom, že pri používaní zmenky sa historicky vyvinuli určité zvyklosti, kde sa umiestňujú jednotlivé náležitosti, a tak sa určité zápisy nachádzajú vždy na rovnakom mieste. Právny význam je v tom, že zákon síce nepredpisuje, kde majú byť jednotlivé zápisy umiestnené, ale s podpismi určitých osôb na určitom mieste zmenkovej listiny sa spájajú určité právne následky. Lícom zmenky je tá jej strana, kde je umiestnený záväzok zo zmenky a kde je podpísaný najmä jej vystaviteľ. Opačná strana je rub.

Samotný text zmenky nemusí byť vyhotovený vlastnoručne, môže byť vyhotovený aj mechanicky akýmkoľvek prostriedkom, ktorý je schopný relatívne trvale zachytiť náležitosti zmenky. Druh písma, veľkosť písma a font nehrajú žiadnu rolu. Jedinou vlastnoručnou náležitosťou sú podpisy účastníkov, resp. podpisy fyzických osôb, ktoré konajú v mene právnických osôb. V praxi sa často používajú zmenkové formuláre, napr. ako podnikové alebo všeobecné, ktoré sa dajú bežne kúpiť. Prehľadné a štandardizované schémy formulárov poskytujú účastníkom dobrú orientáciu v texte a zabezpečujú, že v texte nechýba niektorá podstatná náležitosť, aj keď používanie formulárov má svoje úskalía a nie vždy treba vyplňovať údaje formulára tak, ako to navrhli jeho tvorcovia.⁴ Zahustenie údajov vo formulári a podrobnosť niektorých náležitostí môžu do určitej miery zabrániť sfaľšovaniu textu a dopisovaniu ďalších položiek do textu zmenky.

Pri prevode zmenky môže dôjsť k situácii, že na jej rube už nie je miesto pre ďalšie rubopisy. V takom prípade možno podľa § 13 zmenkového a šekového zákona možné na ďalšie zápisy použiť privesok (allonge), ktorý je ďalším listom papiera. Privesok by mal byť vo veľkosti pôvodnej zmenky a treba ho pevne spojiť so zmenkovou listinou. Privesok predlžuje rubovú stranu zmenky. Okrem vykonania indosamentu možno privesok použiť na ručiteľské vyhlásenie (čl. I. § 31 ods. 1 zmenkového a šekového zákona) na vyznačenie vyššej moci (čl. I. § 54 ods. 2 zmenkového a šekového zákona) a na zápis protestačnej doložky (čl. I. § 86 zmenkového a šekového zákona). Väzba zmenky na listinu nie je absolútna, pretože zmenku možno umoriť, čo znamená, že v prípade straty alebo zničenia zmenkovej listiny možno túto listinu nahradiť inou listinou, alebo aspoň rozhodnutím o umorení, pokiaľ nebude vydaná náhradná zmenková listina. Táto náhradná listina je potom dôkazom, ale aj opäť legitímáciou na výkon práv zo zmenky. Opak sú neumoriteľné cenné papiere, pri ktorých je väzba práva na listinu absolútna a zároveň so zánikom listiny zanikajú aj práva, ktoré sú v nej stelesnené. Stratou alebo zničením neumoriteľného cenného papiera dochádza k zániku príslušných práv.

² Z ustanovenia čl. I. § 1 bod 1 zmenkového a šekového zákona pre cudziu zmenku a čl. I. § 75 ods. 1 pre zmenku vlastnú vyplýva že zmenka musí mať vždy podobu listiny.

³ „V judikatúre sa poukazuje na starý judikát o zmenke vystavenej na vrchnáku krabice od cigár.“ (Švamberg, 1941)

⁴ Napr. údaje o mesiaci vystavenia zmenky alebo splatnosti sa bežne vo formulároch uvádzajú v slovnej podobe („mesiac slovami.....“), zmenka však bude platná, aj keď jej vystaviteľ doplní mesiac číselne. Podobne to platí aj pri zmenkovej sume, ktorá má byť podľa formulárov uvedená slovami a číslicami, ale pre platnosť stačí len jedno z týchto vyjadrení.

Zmenka je hlavný cenný papier, pretože sa nevydáva na uplatnenie práva z iného cenného papiera. Podľa povahy inkorporovaného práva je zmenka záväzkový cenný papier na peňažné plnenie. Nepeňažné plnenie pri zmenke nie je možné.

Zmenka je konštitutívny cenný papier, pretože predpokladom vzniku práv zo zmenky je vydanie zmenky.

Zmenka je abstraktný cenný papier, pretože v texte zmenkovej listiny sa neuvádza hospodársky dôvod jej vystavenia. Pri uplatňovaní zmenkových pohľadávok nemusí veriteľ v spore preukazovať dôvod vystavenia zmenky. Zmenkový a šekový zákon neviaže vznik zmenkovo-právnych záväzkov na žiadne iné okolnosti okrem formálnych náležitostí, ktoré predpisuje.

Zmenka je ďalej cenným papierom nesporným, čo znamená, že vlastník zmenky nemusí pri predložení zmenky na platenie preukazovať nič iné okrem toho, že je majiteľom zmenky. Nemusí preukazovať, že povinný zo zmenky je skutočným dlžníkom veriteľa, pretože zmenka samotná (pokiaľ je platná) je dostatočným dôvodom na vznik nároku na sumu na zmenke, s tým že zmenkový a šekový zákon pripúšťa určité námietky voči zmenkovým nárokom, ktoré sú obmedzené z osobného, časového a vecného hľadiska. Je na dlžníkovi aby sa dovoľával prípadných nedostatkov. Pokiaľ námietky nevznesie, musí zmenku zaplatiť. Oprávnený vlastník platnej zmenky má právo na zaplatenie zmenky a povinná osoba sa môže brániť tomuto nároku a pokiaľ nebude úspešná so svojimi námietkami, bude musieť zmenku zaplatiť.

Z nespornej a abstraktnej povahy zmenky vyplýva, že k platnej existencii zmenkovo-právneho vzťahu okrem zmenky samotnej, nie je nutný žiadny iný dôvod. Zmenka, samozrejme, vznikne z konkrétneho právneho, ekonomického, hospodárskeho alebo iného dôvodu, ale aj keby bol na zmenke vyznačený dôvod zmenky, nemalo by to vplyv na existenciu záväzkov vyplývajúcich zo zmenky. Vznikom zmenky vzniká úplne samostatný záväzkový vzťah, ktorý sa môže vyvíjať úplne nezávisle a zmenka môže žiť svojim vlastným životom bez ohľadu na dôvod jej vystavenia, napr. pri jej obchodovaní.

Väčšina zmeniek, ktoré sú v obeh, sú v nejakom vzťahu k určitej pohľadávke. Existujú však aj zmenky, ktoré nemajú vzťah k určitej pohľadávke. Ich účelom je len to, že existujú. Majiteľ takej zmenky od nej očakáva práve len to plnenie, ktoré je v zmenke stelesnené. Sú to tzv. bezkauzálne, ale hospodársky významné, tzv. deponitné zmenky, ktoré sa podobne ako napr. dlhopisy nakupujú preto, aby sa z nich neskôr získalo viac ako to, koľko sa za ne zaplatilo.

Priamym dôvodom existencie zmenkovo-právnych záväzkov vyplývajúcich z vystavenia zmenky, jej akceptácie alebo avalovania a pod. je dohoda medzi osobou, ktorá vykonáva tieto úkony, napr. vystaviteľom zmenky a osobou, v ktorej záujme sa tak deje.

Čo sa týka formy, zmenka môže mať formu cenného papiera na rad alebo na meno. Zmenka nemôže mať formu na doručiteľa, pretože meno prvého oprávneného zo zmenky je podstatnou náležitosťou zmenky. Pokiaľ zmenka nemá opačnú doložku, platí, že je zo zákona cenným papierom na rad. Forma cenného papiera na meno (au nom, rektapapier) je menej bežná, pretože komplikuje jej obeh. Zmenka môže získať formu cenného papiera na meno, tzv. rektadoložkou vystaviteľa zmenky „nie na rad“

(čl. I. § 11 odst. 2 zmenkového a šekového zákona). Zmenka je cenným papierom individuálnym, nemôže byť imobilizovaná a nemôže byť hromadným cenným papierom.

2.4 Rigor cambialis

Na zmenkovú prísnosť (rigor cambialis) upozorňujú všetky učebnice zmenkového práva alebo komentáre k zmenkovým predpisom, pričom náuka o zmenkách rozoznáva formálnu a materiálnu zmenkovú prísnosť. Formálnu zmenkovú prísnosť⁵ predstavujú zákonné požiadavky na obsah zmenky, striktné lehoty a určité úkony, ktoré je nutné vykonať na zachovanie určitých práv (napr. protest).⁶

Materiálnou zmenkovou prísnosťou⁷ sa rozumie skutočnosť, že obsah zmenkového záväzku sa riadi výhradne listinou a nemožno brať do úvahy okolnosti mimo listiny⁸. Rozhodujúcim je to, čo je v zmenkovom vyhlásení a nie zámery a ciele účastníkov. Materiálna zmenková prísnosť vyjadruje špecifiká cenných papierov a vzhľadom na ich obeh neberie do úvahy subjektívne faktory. K interpretácii prípadných sporných údajov, ktoré zmenky obsahujú treba pristupovať objektívne z pohľadu ich potenciálnych nadobúdateľov. Iné skutočnosti než ktoré sú uvedené v zmenkovom vyhlásení možno zohľadniť len v tom prípade, pokiaľ boli známe každej tretej osobe. Napr. v prípade rozporu medzi slovne a číselne vyjadrenou sumou bude podľa ustanovenia čl. I. § 6 zmenkového a šekového zákona platiť suma vyjadrená slovne a vôľa účastníkov, ktorá mohla byť iná sa nebude skúmať. Nemalo by sa pritom prihliadať na okolnosti, ktoré nie sú v listine.

V súvislosti s interpretáciou textu zmenky sa uplatňujú dve zásady. V prípade, že zmenka neobsahuje niektoré náležitosti zmenkového a šekového zákona, na podporu platnosti zmenky v čl. I. § 2 pre cudziu zmenku a v § 76 pre vlastnú zmenku stanovuje podporné údaje. Napr. keď na zmenke chýba údaj o splatnosti, platí, že zmenka je splatná na videnie. Predpokladom použitia týchto podporných ustanovení je to, že tieto údaje na zmenke chýbajú a nie to, že sú neurčité alebo nejasné. V prípade, že zmenka bude mať dva rôzne údaje o splatnosti, bude neplatná a vtedy nemožno použiť podporný údaj o splatnosti na videnie.

Druhá zásada sa týka fakultatívnej pravdivosti údajov v zmenke. Údaje na zmenke nemusia byť pravdivé, stačí, pokiaľ sú reálne. Formálnu platnosť zmenky neohrozu-

⁵ Pojem zmenková prísnosť prvý krát použil W. J. Brožowsky (1857, s. 6): „Die gesetzliche Bestimmung gegen einen Wechselverpflichteten im Falle der Nichterfüllung seiner Verbindlichkeit die persönliche Haft verhängen zu können, nennt man Wechselstrenge...“

⁶ Zaujímavý názor na formálnu zmenkovú prísnosť prezentuje J. Kotásek, autor komentára k zmenkovému a šekovému zákonu z roku 2012 a uznávaná autorita z oblasti zmenkového práva: „ Směnečnou prísnosť ovšem nejméně v podobě tzv. formální směnečné prísnosti nepovažují za obhájitelný a obhajující argument, ale za matoucí dogma. ... K tzv. formální prísnosti mám velké výhrady. Náležitosti směňky jen stěží můžeme považovat za „prísne“, nemáme-li tedy za „prísnou“ označit každou právní úpravu, která má tu nemístnou ambici stanovit svým adresátům náležitosti cenného papíru. Srovnáme-li navíc náležitosti směnečné s formálními požadavky kladenými např. na dluhopisy či zemědělské skladní listy, můžeme směňku považovat za vysoce flexibilní a benevolentní cenný papír s mimořádnou mírou tolerance k chybám a přehlédnutím svých účastníků. Který jiný cenný papír ob stojí jako platný bez uvedení data splatnosti a jména výstavce, se sumou udanou v jedné listině třemi různými numerickými a současně třemi slovními údaji či – za určitých okolností – dokonce i bez uvedení místa výstavení a splatnosti ? Směňka ano.“ (Kotásek, 2012).

⁷ Pozri Baumbach a Hefermehl (1999, s. 54).

⁸ Quod non est in cambio non est in mundo.

je to, že údaje na zmenke nezodpovedajú skutočnosti, napr. pokiaľ sa dátum vystavenia zmenky odlišuje od skutočného dátumu podpisu zmenky.

2.5 Funkcie zmenky

Zmenka pôvodne slúžila na výmenu cudzích peňažných prostriedkov a na zabezpečenie ich bezpečnej prepravy. Tieto funkcie zmenky postupne prevzali iné nástroje ako napr. akreditív, cestovný šek a najmä platobné karty. V praxi vystupuje zmenka najčastejšie ako platobný a zabezpečovací prostriedok

Platenie pomocou zmenky môže predstavovať určitú formu úveru, pretože dlžník získa až do splatnosti zmenky určitý odklad platenia. Veriteľ nemusí čakať až do splatnosti, pretože môže hodnotu zmenky využiť tak, že ju predá ďalšiemu nadobúdateľovi, napr. ju eskontuje v banke. Úložná funkcia zmenky je základnou funkciou bankových depozitných zmeniek. Výber funkcie zmenky závisí od vôle účastníkov zmenkovo-právneho vzťahu, ktorá je vyjadrená v zmenkovej zmluve. Zo samotnej zmenkovej listiny nemožno určiť funkciu zmenky. Skutočnosť, že na zmenke je uvedený určitý účel jej použitia, neznamena, že sa nedá nakoniec použiť na iný účel. V súvislosti s cirkuláciou zmenky sa môže meniť aj jej funkcia, napr. zo zabezpečovacej, po dohode s ďalším majiteľom na platobnú.

Využitie platobnej zmenky má dve podoby. Prvou podobou je **platenie zmenkou**, (zmenka vydaná pro soluto) pri ktorej zmenka pôsobí ako súkromné platidlo. Druhou podobou je **platenie prostredníctvom zmenky** (zmenka vydaná pro solvendo), pri ktorej je zmenka len v postavení platobného nástroja.

Zmenka ako platidlo znamená možnosť vystavenou zmenkou ako cenným papierom uhradiť svoj dlh tak, že na základe jej prevoditeľnosti jej oprávnený vlastník, prvým je vždy remitent, prevedie zmenku na svojho veriteľa z iného záväzkového vzťahu a tým zmenkou uhradí svoj vlastný dlh ako úhradu inej povinnosti. Platenie zmenkou znamená, že určitá platobná povinnosť sa podľa dohody účastníkov splní tak, že namiesto pôvodne stanoveného plnenia sa veriteľ zo záväzkového vzťahu stane veriteľom zo zmenky. Tým, že zmenka je buď vystavená na veriteľa, alebo je prijatá v jeho prospech, alebo je na neho prevedená rubopisom, zaniká jeho pôvodná pohľadávka, ktorá je nahradená zmenkovou pohľadávkou. Na tomto spôsobe sa možno vopred dohodnúť pred splatnosťou záväzku, pri jeho splatnosti, ako aj po splatnosti. Zmenka v tomto prípade plní podobné funkcie ako peniaze, ale nemôže sa stať zákonným platobným prostriedkom. V tejto podobe sa zmenka málo používa, je len pokusom o skutočné platenie.

V praxi sa častejšie používa platenie prostredníctvom zmenky (zmenka vydaná pro solvendo), v ktorom je zmenka nástrojom platenia v budúcnosti. Platenie prostredníctvom zmenky je výsledkom dohody účastníkov o tom, že určitý prvotný peňažný záväzok bude splnený preplatením zmenky veriteľovi. V takom prípade zmenka nenahrádza pôvodný prvotný peňažný záväzok. Vedľa seba existujú dva záväzky, prvotný peňažný záväzok a druhotný zmenkovo-právny záväzok (kumulatívna novácia). Pokiaľ nie je zmenka uhradená, existujú tieto záväzky vedľa seba. Na pôvodnom záväzku ani na jeho obsahu sa vystavením, akceptáciou, indosovaním alebo iným zmenkovým úkonom nič nemení. Úhradou zmenky potom zanikajú obidva záväzky, tak zmenkovo-právny, ako aj prvotný, o ktorom sa účastníci dohodli, že bude zaplatený zmenkou. Cieľom do-

hody je to, že účastníci sa vzdávajú plnenia podľa prvotného právneho záväzkového vzťahu. Zmyslom paralelnej existencie obidvoch záväzkov nie je poskytnutie väčšej istoty zaplatenia, pretože zmenka nepôsobí ako zabezpečovací nástroj platenia. Zmenka pôsobí ako vhodnejší nástroj platenia v budúcnosti, pričom sa uplatní najmä jej obežná funkcia, keď zmenkovo-právny záväzok umožňuje pred splatnosťou dlhu a pred splatnosťou zmenky získať vďaka nej napr. úver pri dodávkach tovarov alebo služieb.

V obchodnoprávných vzťahoch upravuje zmenky, (ale aj šeky a akreditívy) ako nástroj platenia § 334 Obchodného zákonníka, podľa ktorého vystavenie zmenky, prostredníctvom ktorej sa má podľa zmluvy splniť peňažný záväzok, nemá vplyv na trvanie tohto záväzku.⁹ V tomto prípade nejde o zdvojenie dlhu, pretože zmenka bude použitá ako nástroj platenia. Zaplatenie zmenky bude znamenať splnenie zmenkového záväzku a zaplatenie dlhu, ktorý vyplýva z príslušnej zmluvy. Ustanovenie § 334 Obchodného zákonníka chráni dlžníka pred tým, aby veriteľ uplatnil obidva tituly platenia súčasne a aby žiadal platenie zo zmluvy zároveň podľa zmenky.

Zabezpečovacie zmenky sa vydávajú pre to, aby zabezpečili, že plnenie bude skutočne poskytnuté. To znamená, že pokiaľ vo vzťahu účastníkov nedôjde k nejakej poruche a takto zabezpečený dlh bude riadne uhradený, odstráni sa dôvod, aby sa platilo podľa zmenky.

Pokiaľ však zabezpečená povinnosť nebude riadne a včas splnená, môže sa veriteľ uspokojiť zo zmenky. Zabezpečovacie zmenky nie sú osobitným druhom zmeniek, sú to bežné zmenky, pri ktorých sa ako pri každej inej zmenke prejavuje ich abstraktnosť a nespornosť. Pri zabezpečovacej zmenke, ktorá je zabezpečovacím prostriedkom aj v prípade, že je zabezpečená povinnosť splnená alebo záväzok inak zanikne, ostáva zmenkovo-právny záväzok platný a povinnosť zmenku zaplatiť naďalej existuje. Dlžník by sa mal v tom prípade ubrániť povinnosti zaplatiť zmenku s odkazom na dohodu o zabezpečovacej funkcii zmenky a s poukazom na splnenie zabezpečovanej povinnosti.

V prípade zabezpečovacích zmeniek určuje zmenková zmluva aj to, aká povinnosť je týmto spôsobom zabezpečená. Pokiaľ je táto povinnosť splnená, nemal by podľa zmluvy veriteľ mať právo zmenku použiť. Tiež by nemal bez dohody s dlžníkom mať podľa zmluvy právo použiť zmenku na zabezpečenie inej povinnosti, než ako bolo dohodnuté, aj keď by mal dlžník voči nemu iné splatné dlhy. Takúto dohodu však možno uzavrieť a jedna zmenka môže byť použitá na zabezpečenie rôznych, na sebe nezávislých povinností.

Pokiaľ veriteľ zmenku indosuje v rozpore s účelom zabezpečovacej zmenky, napr. po riadnom splnení kauzálnej povinnosti, ocitne sa dlžník v zložitej situácii, pretože nový nadobúdateľ môže svoje právo uplatniť tak, ako to vyplýva zo zmenky, pričom ne-

⁹ „Vystavenie zmenky, ktorým má dôjsť k úhrade peňažného záväzku dlžníka voči veriteľovi, má za následok vznik nového právneho vzťahu, ale nemá za následok zánik prvotného peňažného záväzku medzi veriteľom a dlžníkom ani zmenu jeho obsahu, k zániku prvotného peňažného záväzku medzi veriteľom a dlžníkom dôjde až uhradením peňažného záväzku. Zmyslom vzniku nového právneho vzťahu v dôsledku vystavenia zmenky je umožniť určitý špecifický spôsob úhrady prvotného peňažného záväzku dlžníka voči veriteľovi. Ak je jeden z týchto špecifických spôsobov platby dohodnutý, veriteľ je povinný pokúsiť sa prijať plnenie s využitím tohto spôsobu a iba v prípade neúspechu je oprávnený nárokovat' si plnenie od dlžníka na základe prvotného peňažného záväzku. V každom prípade, ak je dohodnutý spôsob platby prostredníctvom zmenky, veriteľ je povinný pokúsiť sa prijať plnenie s využitím zmenky a iba v prípade neúspechu je oprávnený nárokovat' si plnenie od dlžníka na základe prvotného peňažného záväzku.“ (Patakyová a kol., 2013, s. 1162)

musí brať ohľad na námietky dlžníka o zneužití zabezpečovacej zmenky. Preto sa v praxi v texte zabezpečovacích zmeniek objavujú rektadoložky vystaviteľa „nie na rad“, ktorými sa obmedzuje indosovateľnosť zmenky.

Hlavný rozdiel medzi zabezpečovacou zmenkou a zmenkou, ktorá je nástrojom platenia, je v ich podstate. O platení prostredníctvom zmenky sa uvažuje od začiatku, pričom zabezpečovacia zmenka sa vôbec nepoužije, pokiaľ si dlžník riadne a včas splní svoj dlh. Zmenka v tomto prípade predstavuje hrozbu, ktorá sa nebude realizovať, pokiaľ všetko pôjde tak, ako bolo dohodnuté a dlžník zaplatí. Zabezpečovacia zmenka nie je vopred dohodnutým platobným prostriedkom, z ktorého by veriteľ od začiatku chcel uspokojiť svoje nároky. Z toho vyplýva, že ustanovenie § 334 Obchodného zákonníka sa na zabezpečovacie zmenky nemôže použiť, pretože zabezpečovacia zmenka nie je nástrojom platenia.

Záver

Zmenkový a šekový zákon je najmä v porovnaní s aktuálnymi právnymi predpismi, unikátne dielo, ktoré najmä vzhľadom na stabilitu nášho právneho poriadku nemá konkurenciu. Historickým paradoxom je, že bol prijatý v čase likvidácie slobodného trhu, ktorý je základnou podmienkou uplatnenia zmeniek v ekonomickej praxi. Zmenkový a šekový zákon vzhľadom na to, že striktné vychádza zo ženevských dohôd, vznikol tým najlepším možným spôsobom, t.j. v spolupráci znalcov zmenkového práva na medzinárodnej konferencii, na vysoko-expertnom medzinárodnom fóre. Každé ustanovenie zmenkového a šekového zákona je tak výsledkom podrobných a kritických analýz a dlhodobých odborných diskusií, ktoré sa uskutočnili v dobe, keď orientácia v zmenkovom a šekovom práve bola potrebná pre každého obchodníka.¹⁰ Na druhej strane strohá právna úprava neraz používajúca zastaralý jazyk otvára priestor pre množstvo otázok, na ktoré nie je jednoduché odpovedať.

Všeobecnú právnu úpravu cenných papierov predstavuje zákon č. 566/2001 Z. z. o cenných papieroch a investičných službách v znení neskorších predpisov, ktorý sa týka aj problematiky zmenky a šeku. Vzhľadom na univerzálnosť zákona o cenných papieroch vyplýva, že zmenkový a šekový zákon má vo vzťahu k zákonu o cenných papieroch postavenie *lex specialis*, a preto sa bude právna úprava zakotvená v zmenkovom a šekovom zákone aplikovať prednostne. Zmenka má vzhľadom na svoju jednoduchosť a medzinárodnú pôsobnosť svoj význam v obchodnom styku, pričom je vhodná aj ako úverový nástroj, platobný nástroj aj nástroj zabezpečovací, t. j. slúžiaci na zabezpečenie záväzkov z iných zmluvných vzťahov. Pre svoje funkcie a využitie má svoje významné miesto vo finančnej sfére.

---

¹⁰ „Výsledkom je promyšlený a stručný zákon nemrzačený pozmeňovacími návrhy, tlakem různých lobby či zbytečnou kazuistikou.“ (Kotásek a kol., 2009, s.169).

Zoznam bibliografických odkazov

- Baumbach, A., & Hefermehl, W. (1999). *Wechselgesetz und Scheckgesetz*. München: C.H.Beck,
- Brožovsky, W.J. (1857). *Die Lehre von den Wechseln und dem Wechselgeschäfte*. 2. Aufl. Wien: Seidel.
- Kotásek, J. (2012) *Zákon směnečný a šekový. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer
- Kotásek, J., Pihera, V., Pokorná, J., Raban, P., a Víttek, J. (2009). *Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů. 5. Vydání*. Praha: C.H.Beck,
- Kyzlink, K., & Spišiak, J. (1941). *Zmenkové právo podľa zákona č. 255/1941 Sl.z. Bratislava: Právnická jednota v Bratislave,*
- Patakyová, M. a kol. (2013). *Obchodný zákonník. Komentár*. 4. Vydanie. Bratislava: C.H.Beck, ,
- Švamberg, G. (1941). *Naše jednotné směnečné právo*. Praha: V.Pavlásek, F. Kraus,
- Zákon č. 566/2001 Z. z. o cenných papieroch a investičných službách v znení neskorších predpisov
- Zákon č.191/1950 Zb., zmenkový a šekový